

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

Editör:
Emin Karip

Mustafa Kale
Bekir Buluç
Bahri Ata
Yavuz Erişen
M. Engin Deniz
M. Akif Sözer
H. Şenay Şen
İsmail Aydoğan
Ali Taş
Mehmet Okutan
Kemal Köksal
Lütfullah Türkmen
Oktay Akbaş
Ercan Yılmaz

4. Baskı

A PEGEM
AKADEMİ

Editör
Prof. Dr. Emin Karip

EĞİTİM BİLİMİNE GİRİŞ

ISBN 978-605-4282-51-7

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2011, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Eylül 2007

4. Baskı: Ekim 2011

Dizgi-Grafik Tasarım: Gürsel Avcı

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Matbaası

(Ankara-0312-3945590)

Yayınevi Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

YAYINEVİ

adakale sokak 4/1 yenişehir-ankara

tel: +90 312 4306750-51 (pbx)

belgeç: +90 312 4354460

gsm: 0506 3451936 - 0541 9104545 - 0533 2055230

e-ileti: pegem@pegem.net

DAĞITIM

sağlık sokak 17/a yenişehir-ankara

tel: +90 312 4345408 - +90 312 4345424

belgeç: +90 312 4313738

gsm: 0506 3451937 - 0541 4345424 - 0533 2055231

e-ileti: siparis@pegem.net

YAZIŞMA

p.k.175 06442 yenişehir-ankara

internet: **PEGEM.NET**

Özet	47
Kaynakça	49

3. BÖLÜM

EĞİTİMİN TARİHSEL TEMELLERİ

(ss: 53 - 82)

Tarih Öncesinden 18. Yüzyıla Kadar Eski Uygarlıklarda Eğitim	55
Karahanlı Devletinden Osmanlı İmparatorluğu'na Kadar Klasik Eğitim Sistemi	61
18. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Kadar Avrupa'da Eğitim	64
18. Yüzyıldan 20. Yüzyılın Başlarına Kadar Osmanlılarda Eğitim	66
Cumhuriyet Döneminde Eğitim	72
Özet	79
Kaynakça	79
Ek: Mustafa Kemal Atatürk'ün Maarif Kongresini Açış Konuşması	81

4. BÖLÜM

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

(ss: 83 - 104)

Giriş	84
Felsefe Nedir?	85
Felsefenin Alanları	88
Felsefi Akımlar	90
Felsefe-Eğitim İlişkisi	95
Başlıca Eğitim Felsefeleri	96
Özet	100
Kaynakça	103

5. BÖLÜM
EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

(ss: 105 - 146)

Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar.....	107
Gelişimin Temel İlkeleri	109
Bedensel ve Devinimsel Gelişim	110
Doğum Öncesi Evre	110
Yeni Doğan Bebeğin Bedensel ve Devinimsel Özellikleri.....	111
Psikoseksüel Gelişim	113
Oral Dönem	113
Anal Dönem.....	113
Fallik Dönem	114
Latent (gizil) Dönem.....	114
Genital Dönem.....	114
Psiko-Sosyal Gelişim	115
Temel Güven Duygusuna Karşı Güvensizlik.....	115
Özerkliğe Karşı Şüphe ve Utanç.....	116
Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu	116
Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu	116
Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası	117
Yakınlığa Karşı Yalnızlık (Yalıtılmışlık)	118
Üretkenliğe Karşı Durgunluk	118
Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk	118
Bilişsel Gelişim	118
Bilişsel Gelişim Kuramı	119
Bilişsel Gelişim Kuramı ile İlgili Temel Kavramlar	119
Zihinsel Gelişimi Etkileyen Faktörler	120
J. Piaget'e Göre Zihinsel Gelişim Dönemleri	121
Dil Gelişimi.....	124
Davranışçı Kuram.....	124
Ahlak Gelişimi	125
Piaget ve Ahlaki Gelişim Kuramı.....	126
Kohlberg ve Ahlaki Gelişim Kuramı	126
Öğrenme	128
Öğrenme ile İlgili Temel Kavramlar.....	128
Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler	130

Öğrenme Yaklaşımları	131
Davranışçı Yaklaşımda Öğrenme	131
Klasik Koşullama	132
Edimsel Koşullanma	134
Sosyal Öğrenme Kuramı	137
Bilişsel Yaklaşımda Öğrenme	138
Gizil Öğrenme	139
Anı Kavrayış Yoluyla Öğrenme	140
Anlamalı Öğrenme	140
Buluş Yoluyla Öğrenme	141
Eğitim Psikoloji ile İlgili Araştırmalar Işığında Öğretmenlere Öneriler	142
Özet	143
Kaynakça	146

6. BÖLÜM

EĞİTİMİN TOPLUMSAL TEMELLERİ

(ss: 147 - 161)

Eğitim ve Toplum İlişkisi	148
Toplumsallaşma	149
Toplumsallaşma Ortamları	152
Toplumsallaşma Ortamı Olarak Eğitim	152
Toplumsal Bir Eğitim Ortamı Olarak Aile	153
Toplum ve Okul İlişkilerinin Düzenlenmesi	155
Eğitim ve Kültür İlişkisi	156
Kültürler Arası Etkileşim	159
Özet	159
Kaynakça	160

7. BÖLÜM

EĞİTİM AÇISINDAN TOPLUMSAL DEĞİŞME VE YENİLEŞME

(ss: 163 - 179)

Giriş	164
Toplumsallaşma Süreci ve Bu Süreçte Etkili Unsurlar.....	164
Toplumsal Değişme ve Değişimi Sağlayan Unsurlar	167
Toplumsal Değişimde Etkili Unsurlar	168
Toplumsal Değişim ve Eğitim	169
Toplumsal Hareketlilik ve Etkili Unsurlar.....	170
Toplumsal Hareketliliğin Yönü.....	171
Toplumsal Değişim, Yenileşme, Eğitim ve Öğretmen	174
Özet	177
Kaynakça	179

8. BÖLÜM

EĞİTİMİN POLİTİK TEMELLERİ

(ss: 181 - 226)

Giriş	182
Eğitim, Devlet ve İdeoloji.....	183
Demokrasi ve Eğitim	188
Sendikalar ve Eğitim	197
Ulusal ve Uluslararası Politikalar ve Eğitim.....	200
Eğitimi Etkileyen Ulusal Politikalar.....	201
Eğitimi Etkileyen Uluslararası Politikalar	211
Özet	221
Kaynakça	222

9. BÖLÜM

EĞİTİMİN EKONOMİK TEMELLERİ

(ss: 227 - 260)

Giriş	228
Eğitim ve Ekonomi Bilimi	229
Eğitim ve Kalkınma İlişkisi.....	230

Eğitim ve Kalkınma	230
İşgücü Planlaması ve Kalkınma Planları	235
Eğitim ve Ekonomi İlişkisi	239
Küreselleşme ve Eğitim	241
Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Faydaları	244
Eğitim Arzı ve Talebi	246
Eğitimin Tüketim ve Yatırım Malı Özelliği	248
Eğitimin Verimliliğe Etkisi	249
Eğitimin Maliyeti	251
Eğitimin Finansmanı	252
Özet	256
Kaynakça	257

10. BÖLÜM

EĞİTİMİN HUKUKSAL TEMELLERİ

(ss: 261 - 290)

Eğitim ve Hukuk	262
Hukuksal Düzenlemelerin Hiyerarşisi	263
Eğitimin Hukuksal Temelleri	265
Uluslararası Belgelerde Eğitimin Hukuksal Temelleri	266
Türk Eğitim Sisteminin Hukuksal Temelleri	273
Milli Eğitim Temel Kanununda Eğitimin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri	282
Türk Eğitim Sisteminin Genel Amaçları	282
Milli Eğitimin Özel Amaçları	284
Milli Eğitimin Temel İlkeleri	284
Öğretmenlik Mesleğinin Hukuksal Statüsü	287
Özet	289
Kaynakça	290

11. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

(ss: 291 - 327)

Türk Eğitim Sistemi	292
Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	293
Örgün Eğitim	293

Okul Öncesi Eğitim.....	293
İlköğretim	295
Ortaöğretim.....	295
Yükseköğretim.....	298
Yaygın Eğitim.....	300
Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatı	301
Taşra Örgütü	324
Yurtdışı Eğitim Teşkilatı	326
Kaynakça	327

12. BÖLÜM

EGİTİM BİLİMLERİNDE YÖNTEM

(ss: 329 - 344)

Bilim ve Bilimsel Bilgi	330
Bilgi.....	332
Bilgi Edinme Yöntemi.....	336
Özet	342
Kaynakça	343

13. BÖLÜM

EGİTİM BİLİMLERİNDE YENİ YÖNELİMLER

(ss: 345 - 376)

Giriş	346
Yirmi Birinci Yüz Yılın Genel Özellikleri	346
Toplum ve Birey.....	347
Bilim ve Teknoloji	348
Yirmi Birinci Yüzyılda Eğitimde Yeni Eğilimler	350
Öğrenme ve Öğretme Kuramları	351
Eğitim Programları.....	352
Eğitimin Hedef Kitlesi ve Süresi	355
Zekâ Anlayışı.....	357
Öğretim Teknolojileri.....	358
Değer Eğitimi	359
Öğrenme-Öğretme Yaklaşımlarında Yeni Eğilimler	360
Beyin Temelli Öğrenme	361

Yapılandırmacı Yaklaşım	363
Çoklu Zekâ Kuramı.....	365
İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yaklaşımı.....	368
Yansıtıcı Düşünce	369
Eleştirel Düşünce	370
Yaratıcı Düşünce	371
Özet	372
Kaynakça	373

14. BÖLÜM

BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

(ss: 377 - 378)

Meslek.....	378
Mesleğin Özellikleri	379
Öğretmenlik Mesleği	380
Öğretmen Yeterlilikleri	380
Kişisel ve Mesleki Değerler – Mesleki Gelişim	382
Öğrenciyi Tanıma.....	383
Öğretme ve Öğrenme Süreci	383
Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme.....	383
Okul, Aile ve Toplum İlişkisi.....	384
Program ve İçerik Bilgisi	384
Öğretmenin Eğitim Sürecinde Rollerini	386
Türkiye’de Öğretmenlik Mesleği.....	390
Eğitimdeki Yeni Oluşumlar ve Öğretmenlik Mesleği	392
Özet	394
Kaynakça	395

4. BÖLÜM

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

Yrd. Doç. Dr. Yavuz ERİŞEN*

Bölümün Öğrenme Kazanımları

Öğrenci bu bölümü çalıştığında;

- Felsefe kavramının anlamını kavrar,
- Felsefenin ilgi alanlarını tanır,
- Başlıca felsefi akımları açıklar,
- Felsefi akımların eğitimle ilişkisini kavrar,
- Felsefe ve eğitim arasındaki ilişkileri açıklar,
- Başlıca eğitim felsefesi akımlarının eğitime bakış açılarını kavrar.

İçindekiler

Giriş

Felsefe Nedir?

Felsefenin Alanları

Felsefi Akımlar

Felsefe-Eğitim İlişkisi

Başlıca Eğitim Felsefeleri

Özet

Kaynakça

---

* Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi

Giriş

Her insan dünyaya geldiği andan itibaren, kendisini ve çevresinde var olanları anlamaya çalışır. Çevresiyle girdiği etkileşimler sonucunda bilgi edinir ve kendine özgü değerler geliştirir. Edindiği bilgi ve değerler aracılığıyla var olanlar karşısında bir tavır sergiler, çevresini kontrol etmeye ve geleceğe yönelik hedeflerini şekillendirmeye çalışır. Yani her insan inanç ve anlayışları doğrultusunda bir dünya görüşü, geleceğe bakış açısı, yaşam biçimi, kısacası bir yaşam felsefesi oluşturma çabasıdadır.

Bireyler birlikte yaşayarak toplumları ve ülkeleri oluşturmaktadır. Bireyler gibi, ülkelerin de benimsediği felsefeleri vardır. Ülkeler geleceklere bu felsefi çerçeveden bakarlar ve amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi de. Anayasa'da ve Devletin kuruluşundan bugüne oluşan ilkeler bütününde kendini göstermektedir.

Bireylerin ve toplumların şekillendirilmesinde ve amaçlarını gerçekleştirmesinde eğitim ve öğretim kurumları önemli bir görev üstlenmektedir. Eğitim-öğretim sisteminin bireysel, toplumsal, evrensel bilgi ve değerler doğrultusunda nasıl yapılandırılacağı tüm ülkelerde önemli bir problem alanını teşkil etmektedir. Ülkeler bu soruna eğitim politikaları aracılığıyla çözüm getirmeye çalışırlar. Eğitim politikalarının ve bunların uygulamaya konuluş biçiminin temelinde ise, benimsenen eğitim felsefesi yatmaktadır. Devletin eğitim politikalarının uygulamaya konuluş biçimi eğitim-öğretim sisteminde yer alan birçok kişiden etkilenmektedir. Ancak öğretmenlerin verecekleri kararlar sistemin yapılandırılması ve uygulanmasını önemli ölçüde etkiler. Öğrencilere hangi davranışların kazandırılacağı, öğretim içeriğinin nasıl yapılandırılacağı, öğretme-öğrenme yaşantılarında nelere yer verileceği ve bunların nasıl uygulanacağı, davranışların gerçekleşme düzeyinin değerlendirilmesinde hangi yaklaşımların kullanılacağı gibi birçok sorunun cevabı öğretmenle birlikte açıklanabilmektedir. Elbette bu konularda öğretmenlere rehber olabilecek, eğitim politikalarına dayalı çeşitli programlar bulunmakla birlikte, programların uygulamaya konuluş biçiminin yorumlanmasında öğretmen görüşleri önemli bir yer teşkil etmektedir. Öğretmenlerin genelde yaşamla, özelde eğitim, öğretim ve öğrenmeyle ilgili bilgi, inanç ve değerleri, verecekleri kararları ve eğitim uygulamalarını etkilemektedir.

Öğretmenlerin eğitim felsefesi konusunda bilgi sahibi olmaları, eğitim uygulamalarına ilişkin verecekleri kararlarda bir rehber görevi görecektir. "Eğitimin felsefi temelleri konusunda bilgi sahibi olmadan yapılacak bir öğretim, harita olmadan bilinmeyen bir yola çıkmaya benzetilmektedir"¹. Bu bölümde eğitim felsefesinin eğitim sürecindeki yerini anlayabilmek için öncelikle, felsefenin anlamı, ilişkili olduğu alanlar ve başlıca felsefi akımlar, daha sonra felsefe-eğitim ilişkisi ve eğitim felsefesi akımları açıklanmaya çalışılmıştır.

Felsefe Nedir?

Felsefe (philosophy) kavramı, Yunanca iki ayrı sözcüğün birleşiminden oluşmuştur. *Philla*; sevgi, seven, *sophia*; bilgi, bilgelik, hikmet anlamındadır. Sözcük anlamı olarak felsefe, “bilgi ve bilgelik sevgisi, arayışı”dır. Filozof kavramı da aynı kökten gelmekte ve “bilgelik yolunu arayan, bilgelik arayışında olan, bilgeliği seven” anlamında kullanılmaktadır^{2,3}. Ancak sözcük anlamının dışında felsefenin herkesin kabul edebileceği objektif bir tanımı yapılabilir mi? sorusuna cevap vermek oldukça zordur. Birçok filozof ve felsefi akıma göre birbirinden farklı felsefe tanımları yapılmıştır.

Felsefe kavramına ilişkin tanımların tarihsel süreç içerisinde nasıl farklı anlamlarda kullanıldığına ilişkin örnekler kısaca şöyle özetlenebilir^{4,5,6}:

- İlkçağda felsefe, insanın içinde yaşadığı dünyayla ilgili edindiği bütünsel bilgiyi dile getirmektedir.
- Antik çağda felsefe, bu çağ filozoflarının yapmış oldukları tanımlarda anlamını bulmaktadır.
- *Sokrates'e* göre felsefe, neleri bilmediğimizi bilmektir.
- *Platon* felsefeyi doğruyu bulma yolunda düşünsel çalışma olarak ifade eder.
- *Aristoteles'e* göre felsefe ilkeler ve nedenler bilimi ya da bilimlerin bilimidir.
- *Epikuros'a* göre bir yaşam bilimi, mutlu bir yaşam sağlamak için tasarlanmış eylemsel bir sistemdir.

Ortaçağda felsefe, *Farabi*, *Kindi*, *İ. Safa*, *Augustinus'a* göre yaratıcıyı bilmektir. *S. Eriugena'ya* göre felsefenin konusu dinin konusunun aynısıdır. *İbn-i Sina'ya* göre felsefe, en doğru ve en sağlam bilgidir; hikmet tüm varlığın ilk sebeplerini bilmektir. *Gazali'ye* göre felsefe şüpheciliktir; şüphecilik kesin bilgiye ulaşmak için bir araçtır. böyle bir tutum ise tam anlamıyla felsefi bir yaklaşımdır. *Yunus Emre'ye* göre felsefe, hayat ve ölümü, evreni, varlık ve yokluk ikilemini anlamaktır. *Roger Bacon'a* göre felsefenin görevi, insanların mutluluğu, iyiliği için gerekeni yapmaktır. Bu durumda bilgi kişiyi kötülükten, yanlışlıktan kurtarır, iyiliğe, doğruluğa, mutluluğa yöneltir. Bilgi ve düşüncelerin temelini ise deney bilimleri oluşturur.

Yeniçağda *G. Bruno'ya* göre felsefe doğayı bilmektir. *Kant'a* göre, bilginin nasıl mümkün olabileceğini öğrenmektir. *Comte'ye* göre felsefe bütün bilimleri birleştiren bir bilimdir. *Northrop'a* göre, kuramsal açıdan temel varsayımları geliştirilmiş doğa bilimidir. *Hobbes'e* göre ise felsefe yapmak doğru düşünmektir.

Tarihi gelişim süreci içerisinde bir kısmı yansıtılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi felsefenin, herkesin üzerinde uzlaşacağı ortak bir tanımını yapmak mümkün değildir. Ancak yine tanımlarda görüldüğü gibi felsefe ve bilim arasında kaçınılmaz bir ilişki söz konusudur. Felsefe ve bilim arasındaki bu ilişkiyi ve aralarındaki farklılıkları açıklamak da felsefenin anlamını kavramaya katkı sağlayacaktır.

Felsefe; evrenin yapı ve düzeni, yaşamın anlam ve amacı, bilginin kaynağı ve güvenilirlik derecesi, iyi, güzel ve doğrunun ne olduğu, başka bir değişle, bilgi, varlık ve değerlere ilişkin soru ve sorunlarla ilgili bir uğraş alanıdır⁷. Ancak felsefi düşünce ile bilimsel düşüncenin var olana yaklaşma, bunlara ilişkin soru sorma biçimleri onları birbirinden ayırmaktadır.

Felsefe ile bilim arasındaki temel farklılıklardan biri, bilimsel yöntemlerin sınırlılıklarında yatmaktadır. Bilimsel bir araştırmada ancak yöntemlerin ve araçların ulaşabildikleri bulunabilir. Yani kullanılan teknikle bulunabilen şeye ulaşılabilir. Örneğin tartı aleti ile bir nesne ölçüldüğünde, bulunan şey yalnızca o nesnenin ağırlığıdır. Oysa ağırlığı ölçülen bu nesnenin daha birçok özelliği söz konusu olabilmektedir. Ancak burada bilimsel bilgi olarak belirtilmesi gereken yalnızca aracın ve yöntemin verebildiğidir.

Bilimsel bilginin esaslarından biri de sınıflandırmadır. Bir şeyin ne olduğu, onu anlamlı bir yapı içine koymadan, yani sınıflandırmadan bilinmemektedir. Bilimsel düşüncede bir şey sınıflandırılmıyorsa bilimin ilgi alanı dışında tutulmaktadır. Nesnelere, olayları, (canlılar, cansız varlıklar, tarihi olaylar, ekonomik göstergeler vb.) çeşitli biçimlerde sınıflandırmak mümkündür. Ancak hiçbir sınıflandırma, sınıflandırılan özellikteki her şeyi içermemektedir.

Ayrıca bilim, çözümleme yöntemiyle ilerleme gösterdiği için bilimsel yöntem nesnelere parçalara ayırmaktadır. Ancak bütünün herhangi bir parçasının çözümlenmesiyle bulunamayan özellikler söz konusudur. Örneğin su, hidrojen ve oksijenden oluşur ama bu gazlar susuzluğu gidermediği gibi, canlılara hayat vermez veya sıfır derecede donmaz. Oysa bunların bütünü olan su, tüm bu özelliklere sahiptir. Yine, insan sadece bir et ve kemik birleşimi midir? ya da toplumu oluşturan sadece bir araya gelmiş insanlar mıdır? bütünlükte parçaları aşan, parçalarda bulunmayan özellikler söz konusu değil midir?

Her şeyi tek bir ilkeye ya da yorum çeşidine göre açıklamaya çalışmak da, bilimsel yöntemlerin sık kullanımlarından biridir. Tarihi olaylara ilişkin tek yönlü açıklamalar buna örnektir. Bazıları tarihi, yalnızca iklim değişikliklerine, bazıları ekonomik güçlere, bazıları biyolojik faktörlere göre açıklamaktadır. Elbette bu faktörler tarihi olaylarda önem taşıyabilir. Ancak

karmaşık olayların açıklanmasında tek yönlü açıklama girişimlerine kuşkuyla bakılmalıdır.

Olgusallık bilimin belirgin bir özelliğidir. Olguların doğrulanmadığı hiçbir önerme “bilimsellik” niteliği taşımaz. Bilimsel bilgiden kastedilen de, gözlem, deney, sınıflandırma ve çözümlene etkinlikleri yoluyla kazanılan bilgidir. Bilim, “bir şeyi o şey yapan özü” değil, olaylar arası ölçülebilir ilişkileri bulmaya çalışır.

Felsefi düşünce ise, bilimin incelediği olgusal alanla sınırlı bir gerçeklik dünyasından daha da öteye geçmek ister. Kimi düşünürlerce (Aristo) ilk nedenler bilimi olarak da adlandırılan felsefe, varlığı var kılan temel ilkelere ulaşmaya çalışır, varlığın özsel gerçekliğinin ne olduğu üzerinde durur. Gerçeği bir bütün olarak ele alıp inceler, gerçeğe akıl yürütme yollarını kullanarak, önermeler yoluyla ulaşmaya çalışır. Temele alınan önermelerden onunla çelişmeyen önermeler elde edilir. Ancak elde edilen bilginin kesinliğini kanıtlamak olası değildir⁸. Bu bağlamda felsefe; evren ve insanoglunun evrenle ilişkisi hakkında sistematik, derinlemesine ve spekülatif düşünmeyi gerektiren bir alanı içerir⁹.

Geçmişten, günümüze kadar uzanan zincirde bilimsel araştırmaların büyük ölçüde filozof ve bilim adamı kimliklerini birlikte taşıyanlarca gerçekleştirilmesi de bilim ve felsefe arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaktadır^{10,11}:

- Descartes’in, yalnızca bir filozof değil, aynı zamanda analitik geometrinin yaratıcısı olması,
- Pascal’ın matematik dehası olmasının yanında, filozof olarak hiç de küçümsenemeyecek bir deha olması,
- İngiliz filozofu Thomas Hobbes’in modern devlet kuramının kurucularından biri olması,
- Kant’ın Kant-Laplace kuramı olarak anılan bir astronomi kuramı geliştirmesi ve coğrafyayı modern bilim haline getirenlerden biri sayılması,
- 19. yy’ın en önemli filozoflarından birisi Bradley’in aynı zamanda bir astronom olması.
- Modern ekonominin, ahlak felsefecisi A. Smith’in çabalarıyla kurulması ve
- Newton’un bilim adamı kimliğinin yanında, kendisini bir doğa filozofu olarak tanımlaması, bilim ve felsefe arasındaki bağıntıları ortaya koyan örneklerden bazılarıdır.

Gerçeğe ulaşmaya çalışmak, sağlam bilgiler edinmek bilim ve felsefenin ortak çabasıdır. Bu nedenle bilim ve felsefe arasında sürekli bir ilişki var olmuştur. Her bilimsel gelişmenin ardında, bilimsel gelişmelere yol gösteren bir felsefe bulunmaktadır. Felsefe bilimsel bulgulardan yararlanarak, yeni görüşler ortaya koyup, bilime yön göstermektedir. Bilimin alt dallara ayrılması ve uzmanlaşmayla birlikte her bilim dalında bir felsefe gelişmeye başlamıştır. Artık günümüzde, fizik, kimya, biyoloji, matematik, sosyoloji, psikoloji, tarih, sanat ve eğitim gibi bütün bilim alanlarına ilişkin felsefeler bulunmaktadır.

Felsefenin Alanları

Felsefe tarihi incelendiğinde felsefenin anlamında olduğu gibi, felsefenin ilgi alanları konusunda da, bir görüş birliğine varılamadığı anlaşılmaktadır. Örneğin. Schlick, Carnap, Neurath, Wittgenstein gibi çağdaş filozoflar, felsefenin konusunun dil ve dilin aydınlatılması olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre felsefe dil üzerine bir mantık çalışmasıdır. Felsefe dile doluşturulmuş yok-anamlı kavram ve sözcüklerin dilden elenmesi, bunların anlamdan yoksun olduklarının saptanması işini yüklenmelidir. Eflatun felsefenin konusunu, bilgi, ruh bilim, ahlak, devlet, fizik ve sanat olarak ele almıştır. Aristoteles, mantık, metafizik, doğa, ruhbilim, töre bilim, politika, estetik başlıklarında toplamıştır. Hegel, bilgi, mantık, doğa, devlet, tarih, sanat ve din olarak sınırlandırmıştır. Felsefe tarihçilerinden Mengüşoğlu ise, felsefenin alanlarını, bilim, bilgi, mantık, ontoloji, doğa, tarih, sanat, dil, antropoloji, etik, hukuk, devlet, din, metafizik ve felsefe tarihi olarak gruplamıştır¹². Günümüzde ise felsefenin bütün bilim dallarıyla ilgilendiği söylenebilir. Ancak burada, eğitim felsefesine dayanak sağlamak açısından felsefenin ilgi alanları, genel kabul gören, varlık felsefesi (ontoloji), bilgi felsefesi (epistemoloji) ve değerler felsefesi (aksiyoloji) ile sınırlandırılmıştır.

Varlık Felsefesi (Ontoloji): Felsefenin var olanı inceleyen, bir çalışma alanıdır. Metafizik olarak da adlandırılan bu alanda varlığın, gerçekliğin ne olduğu sorgulanır, gerçekliğin doğası araştırılır. Varlık felsefesi, yaşamın değişen yanları bir tarafa bırakıldığında, değişmeyen öz/gerçeklik nedir? sorusuyla ilgilenir ve var olanı bütünsel bir anlayışla inceler. Var olan maddi olabileceği gibi, manevi de olabilir. Dolayısıyla varlık felsefesi, evren ve insanla ilgili maddi ve manevi her şeyi konu alır¹³. Bu çalışma alanında, tüm var olanların başlangıcı, ilk neden (arkhe) nedir? İnsan, ruh, varlık, yokluk, gerçek nedir? Evren bir bütün olarak akıllıca bir düzen içinde midir? Olaylar daha önceden belirlenmiş bir düzen içinde mi meydana geliyor, yoksa rastlantısal mı? İnsanın evren içerisindeki yeri ve rolü nedir? Bir amaç için mi yaratıldı? gibi sorulara cevap aranır. Ayrıca, ontolojide, "var olan", in-

sanlığın şu ana kadar ulaştığı, hakkında bilgi edindikleri anlamında değildir. İnsanlığın şimdilik bilmedikleri, gelecekte ulaşabilecekleri bilgileri de kapsamaktadır. Bu bağlamda ontoloji; var olanla, var olabilecekleri inceleyen felsefenin bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir.¹⁴

Varlık felsefesinin evren ve insanla ilgili maddi ve manevi konularda cevap aradığı bu sorulara karşılık olabilecek yaklaşımlar, bireylerin ve toplumların eğitim ve öğretimle ilgili felsefelerini de yakından etkilemektedir. Sönmez'e¹⁵ göre, eğer insanı Tanrısal bir varlık olarak ele alırsanız, eğitim insanı Tanrı'ya ulaştırma süreci, doğal ve toplumsal bir varlık olarak düşünürseniz, doğaya ve topluma uyum sağlama süreci, sürekli ve değişen bir varlık olarak kabul ederseniz, eğitim değişmeyi ve gelişmeyi denetleme süreci, insanı varoluş olarak düşünürseniz, eğitim kendini gerçekleştirme süreci olarak tanımlanabilir. Eğitimi nasıl tanımlarsanız, eğitim hedeflerinizi de ona göre belirler ve eğitim sisteminizi o doğrultuda yapılandırırınız. Yani her tanım ve uygulamanın, bir felsefi temele dayandığı söylenebilir.

Bilgi Felsefesi (Epistemoloji): Felsefenin ilgi alanlarından bir diğeri, bilgi felsefesi yani epistemolojidir. Bilgi felsefesi temelde, bilginin ne olduğu, kaynağını, nasıl bilebildiğimizi, bilginin sınırlılıklarını, bilginin geçerliliğini ve güvenilirliğini, doğru, yanlış, mutlak ya da göreceli bilginin ne olduğunu araştırmaktadır.

Çeşitli bilimlerin ve bilgi türlerinin nesnel önemini belirlemek amacıyla konuyla ilgili ilkeleri, varsayımları, sonuçları, dayandıkları kaynakları, mantıksal temelleri eleştirisel incelemeye tabi tutmak ve bu incelemeyle hem bilginin özünü, ilkelerini, yapısını, hem de bilginin yönetimini, geçerliliğini, koşullarını ve sınırlarını araştırmak bilgi felsefesiyle ilgilidir. Bütün bunlar eğitim ve öğretim uygulamaları için yol göstericidir. Felsefi yöntemle bilginin incelenmesi, bireyleri ortak hedeflere götürür. Bu ortak hedeflerin başında da doğruyu bulmak ve insanlara kazandırmak gelir¹⁶.

Değerler Felsefesi (Aksiyoloji): Aksiyoloji kavramıyla ifade edilen değerler felsefesi, temelde etik ve estetikle ilgili iyi, güzel, kötü, çirkin, ahlaki doğru ya da yanlış, saygı, vicdan, özgürlük, erdem, mutluluk vb. değerlerle ilgilenir. Değerlerin kaynağının ne olduğu, doğuştan mı getirildiği, yoksa sonradan mı kazanıldığı, değerlerin zamana ve topluma göre değişip değişmeyeceği, herkes için geçerli ortak değerlerin olup olamayacağı, varsa bunların kriterlerinin ne olduğu gibi sorulara cevap bulmaya çalışır. İnsanlar tarafından oluşturulan tüm değerler, felsefenin bu alanının kapsamı içerisinde yer alır.

Değerlerin insan yaşamı üzerinde önemli bir yeri vardır. İnsanın bir özelliği de değerler oluşturmasıdır. Doğada değer yoktur. Onu geliştiren insan-

lardır. İnsanlar değerler aracılığıyla yaşama anlam vermeye çalışmakta, birçok alana ilişkin verilecek kararlarda benimsenen değerleri ön planda tutmakta ve davranışlarını yönlendirmektedir. Değerler toplumsal yaşamın hemen her alanını da yakından etkilemektedir. Eğitimle değerler felsefesi arasında yakın bir ilişki vardır¹⁷. Eğitimin hangi değerler üzerine inşa edileceği, öğretmenlerin eğitim-öğretim uygulamalarında hangi değerleri temele alacağı, öğrencilere hangi ahlaki ve estetik değerlerin kazandırılmaya çalışılacağı, değerler felsefesine dayalı olarak benimsenen, eğitim felsefelerine göre değişebilmektedir. Değerlerin eğitime ilişkin farklı doğurguları olmaktadır¹⁸. Eğer değerlerin evrensel olduğu kabul edilirse, eğitim uygulamalarında bunlar öğrencilere kazandırılmaya çalışılır ve hiç taviz verilmez. Ancak değerlerin evrensel olmadığı, zamanla değişebileceği kabul edilirse, eğitim uygulamalarında hoşgörülü ve esnek davranılabilmektedir.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları (madde 2) arasında yer alan; "milli, ahlaki, insani, kültürel değerleri benimseyen, ailesini, vatanını, milletini seven, insan haklarına saygılı, beden, zihin, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı kişiliğe, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, birlikte iş görme alışkanlığı kazanmış, bireysel ve toplumsal mutluluğa katkıda bulunacak, demokratik, laik, yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirme" amacı, aynı zamanda birçok ülkenin de benimsediği, eğitim felsefelerinde yer alan değerler arasında yerini almaktadır.

Felsefi Akımlar

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi, felsefenin ilgi alanları ile eğitim arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Hem felsefenin, hem de eğitimin temelinde varlık, bilgi ve değerlere ilişkin sorunlar yatmaktadır. Bununla birlikte, çeşitli felsefi akımların varlık, bilgi ve değerlere ilişkin bakış açıları da, toplumsal birçok alanda olduğu gibi, eğitim uygulamalarını da yakından etkilemiş ve etkilemektedir. Aşağıda özellikle batı felsefi düşüncesi içerisinde gelişen idealizm, realizm, natüralizm, pragmatizm ve varoluşçuluğun temel yaklaşımları ve eğitimle olan ilişkilerine değinilmiştir.

İdealizm: Gerçekliğin temelini düşünsel, ruhsal/tinsel ve ideal gibi kavramlarla kuran bir felsefe olarak tanımlanabilir. İdealizme göre *gerçeklik, temelde ruhsal veya zihinsel olan şeylerin sistematiğinden başka bir şey değildir*. Bu felsefi akım, düşüncelerden başka bir şeyi bilme olanağı olmadığını ileri sürer. İdealizmin temel ilkesi Hinduizm ve Budizm'le benzer şekilde insanın ve dünyanın evrensel ruhun parçaları olduğudur. İdealizmin temelini eski bir Yunan filozofu olan Platon (İ.Ö 428-348) atmıştır. Ona göre dış dünya-

nın bilgisine ancak düşüncelerle (idealarla) ulaşılabilir¹⁹. Bu felsefe, doğayı ve fiziksel gerçekliği inkar etmemekle birlikte, söz konusu gerçeğin, ikincil bir gerçek olduğunu, ruhsal gerçeğin bir görüntüsünden ibaret olduğunu savunur. İdealizm gerçeğe, gözlem ve deneye dayanan bilimsel yöntemden çok, sezgisel, düşünsel yolla ulaşılabileceğini ileri sürer²⁰. İdealizmde insanın doğası açıklanırken de, üzerinde durulan en önemli boyut, insan aklı ve düşünceleridir. Ruhsal bir varlık olarak görülen insanın başlıca amacı kendi doğasını ifade etmek olmalıdır.

İdealist ilkelere dayalı eğitimin başlıca amacı²¹; öğrencileri, mutlak akıl nitelikleriyle davranmaları için teşvik etmektir. Öğrenme süreci, öğrencilerde evrene yönelik geniş bir bakış açısı veya anlama temeline dayalı zihinsel süreçleri aşamalı geliştirme süreci olup, bu süreçte öğrencilerin kendilerini tanımaları sağlanmalıdır. Üst düzey zihinsel süreçleri gerekli kılan öğrenme, düşüncelerle iş görme ve bunları hatırlamaya dayalıdır. Gerçeklik zihinsel olduğu için, eğitim de düşünceler ve kavramlarla ilgilidir. Bireyler düşüncelerini parça-bütün ilişkisi içerisinde sistemli bir şekilde geliştirmeleri yönünde eğitilmelidir. İdealist eğitim, öğrencileri doğruyu aramaya yönlendirmelidir. Doğruyu aramak ve bu doğrulara göre yaşamak için, bireylerin öncelikle doğruya ulaşmak istemesi ve çaba sarf etmesi gereklidir. İdealist eğitim bireyleri iyiye, doğruya, güzele yönlendirmeyi amaçlar. Öğrencilerin doğruyu arayabilmeleri için, öğretme-öğrenme süreçlerinde doğuştan getirdikleri özelliklerin farkına varmaları sağlanmalıdır. Sosyal bir kurum olarak okul da, öğrencilere bilmeleri, paylaşmaları ve kişiliklerini geliştirmeleri için kültürel mirası oluşturan değerleri öğretmelidir. Öğretimde konu merkezli anlayış temel alınmalı ve Sokratik tartışmalara yer verilmelidir. İdealist eğitimde öğretmen ahlaki ve kültürel değerleri temsil eden iyi bir model olmalıdır. J. Donald Butler “Eğitimde İdealizm (Idealism in Education)” adlı eserinde iyi bir öğretmende bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır; kültürün ve gerçeğin taşıyıcısı ve yansıtıcısı olmalıdır, insan özelliklerini, kişiliğini iyi anlamalıdır, öğrenme sürecini çok iyi bilmeli ve coşkulu olmalıdır, öğrencilerle arkadaş gibi olabilmelidir, öğrencilerde öğrenme isteği uyandırabilmelidir, öğretimin manevi, ahlaki değerinin mükemmel insanlar yetiştirme amacındaki önemini bilmelidir ve yeni nesillerde kültürel yeniden doğuşun öncüsü olmalıdır.

Realizm: Temeli Aristoteles’e (İ.Ö. 384-322) dayanan realizm de, idealizm gibi batı dünyasının eski ve uzun süre etkisini sürdürmüş felsefi akımlarından biridir. Ancak idealizmin tersine, realistler evrendeki her şeyin insan zihninden bağımsız olarak var ve gerçek olduğunu savunurlar ve objelerin (nesnelerin) bizim onları algılamamız olmaksızın da var olduğuna inanırlar. Söz konusu okuduğunuz bu kitabın bir obje olarak varlığı, sizin onu kul-

lanmanıza ya da algılamanıza bağlı değildir. Bu kitabı okumasanız bile, kitap hala vardır. Realizm kuramının dayandığı temel ilkeler şunlardır; insanlar, objeler gibi, birçok şeyin gerçek olarak var oldukları bir dünyada yaşamaktadır. Objelerin gerçekliği, onların varlıklarına veya yararlarına ilişkin istek ya da tercihlerimize bağlı değildir. Objelere ilişkin bilgiye aklımızı kullanarak ulaşmamız mümkündür. Objelerle ilgili bilgi, onların bağlı oldukları kanunlar ve objelerin birbirleriyle ilişkisi insanoğluna yol gösteren en güvenilir bilgidir. Kısaca realizm, gerçekliğin nesnel bir düzeni olduğunu ve insanlığın bu gerçekliğin bilgisine ulaşma olanaklarının bulunduğunu savunan bir felsefi akım olarak tanımlanabilir. Realizmin çağdaş eğitim uygulamalarında birçok izine rastlamak mümkündür. Örneğin tarih, dil, matematik, fen vb. gibi çeşitli ders programlarında yer alan konularda, insanoğlunun gerçekliği sistematik olarak nasıl açıkladığı ve dikkatlice organize ettiği görülmektedir²².

Realist felsefe ve eğitim arasındaki ilişki kısaca şöyle açıklanabilir^{23,24,25}. Realist felsefede eğitim, yaşamın içerisinde ve nesnel düzlemde yer almaktadır. İdealist felsefede olduğu gibi idealize edilen bir yaşam yoktur. Realistlere göre insan, gerçeğin bilgisine aklıyla ulaşabildiği için eğitimin amacı insan aklını geliştirmek olmalıdır. Gerçek bilgi, doğruluğu gözlem ve deneyle kazanılan bilgi olduğundan insan gerçek bilgiye aklını ve duyarlarını kullanarak ulaşabilir. Böylece gerçeğin yasaları keşfedilebilir, evrenin yapı ve işleyişi açıklanabilir. Eğitim insan yeteneklerini geliştirerek, onları mutlu kılmayı gerçekleştirmelidir. Eğitim, yeni kuşağa kültürel mirası aktarmalı ve onları toplumsallaştırmalıdır. Okulun görevi, öğrencilere bilgi aktarmak, zihinsel gelişimi sağlamak ve araştırmaya teşvik etmektir. Öğretmen, konu alanında ve konu alanının diğer alanlarla olan ilişkisinde yeterince uzman olmalı, öğrencilere gerçeği bulmalarında rehber vazifesi üstlenmelidir. Anlatım, tartışma, gözlem ve deney gibi yöntemleri kullanarak, öğrencilerin geçmiş yaşantılarını ve yeteneklerinin sınırlarını bilerek ders anlatmalıdır. Realizme göre öğretimin üç temel ögesi bulunmaktadır. Bular; öğretmen, öğrenci ve kazandırılacak bilgi ve becerilerdir.

Natüralizm: Realizmle yakından ilişkili olmakla birlikte ayrı bir felsefi akım olarak gelişen ve temeli çok eski çağlara dayanan natüralizm, fiziksel dünyanın dışında bir gerçekliğin olmadığını savunur. Natüralizm'e göre insanoğlu doğanın bir ürünüdür. Bu nedenle insan ve doğa arasındaki uyum ve ilişkilere önem verir²⁶. Bu akım materyalist felsefeyle de özdeşleştirilmekte ve metafiziğe karşı çıkmaktadır.

Natüralistlere göre doğa çok değişik olguları içerir. Doğa, doğrunun, insan yaşantısının ve deneyimlerinin kaynağıdır. Bu nedenle doğa kanunlarının topluma, ekonomiye, siyasete ve eğitime uygulanması gerekir. Natüra-

listler gerçekliğe ilişkin doğru ve bilimsel bilgi elde etmek için varlıkları en küçük parçalar halinde incelemek gerektiğini savunurlar. Değerler ise, insanların çevresiyle etkileşimleri sonucunda oluşmaktadır²⁷.

Natüralist felsefeye göre eğitim, insanları, insan doğasının gerektirdiği şekilde ve bu doğaya uygun bir yaşam doğrultusunda yetiştirmelidir. Doğa ve insan arasındaki ilişkiler, eğitim amaçlarının düzenlenmesine yön göstermeli, insanların gelişim özellikleri eğitim sürecinde dikkate alınmalıdır. Rousseau ve Pestalozzi bu felsefenin eğitimle ilgili görüşlerini savunanlardandır.

Natüralist anlayışa dayalı bir eğitim özellikleri şöyle sıralanabilir²⁸: Eğitim öğrenci merkezli ve demokratik olmalıdır. Öğrenciler, bizzat yaparak ve yaşayarak öğrenmeli, doğal bir ortamda karşılaştığı problemleri yine kendi çözmeli, duygularını geliştirmeli. çevresiyle etkileşerek yaşamını düzenlemelidir. Öğrenciler doğal bir ortamda, öğreneceklerini kendi ilgi ve yeteneklerine göre seçebileceğinden, öğrenme kişinin ilgi ve yeteneklerine göre düzenlenmelidir. Öğretmen bilgi aktaran, ezberleten değil, doğal ortamda bilgi için fırsatlar yaratan olmalıdır. Öğrencilerin çevreyle etkileşimini sağlayarak öğrenmeyi gerçekleştirmelidir. Öğretmen öğrenciyi zorlamamalıdır, çünkü insan öğrenmeye hazır olduğu zaman öğrenir. Öğrenciye hazır bilgi sunulmamalı, bilgiyi keşfetmesine olanak sağlayacak yöntemler kullanılmalıdır.

Pragmatizm: 19. yüzyılda Amerika'da ortaya çıkan bir felsefe akımıdır. C.S Pierce tarafından geliştirilmiş ve W. James ve J. Dewey tarafından zenginleştirilmiştir²⁹. Çağdaş Amerikan felsefesi olarak da adlandırılan pragmatizm, Amerikan kültürünün ve yaşam biçiminin özünü oluşturan bir felsefe olup, bilim, sanat, siyaset ve eğitim gibi yaşamın birçok alanına önemli etkiler yapmıştır. Pragmatizm yararcılık diye anılmakla birlikte, deneycilik, aletçilik, işlevselcilik gibi kavramlarla da ilişkilendirilmiştir. Pragmatizme göre dünya sürekli değişmektedir. Gerçeğin özü değişmezdir, insan doğası da dahil olmak üzere değişmez bir gerçeklik yoktur. Gerçek insan deneyimlerinin bir ürünüdür. Pragmatistlere göre, bir şeyin değeri, onun ne kadar yararlı olduğuyla ilgilidir ve insanlara yararlı olan her şey gerçektir, iyidir. Pragmatizm insanı biyolojik ve sosyal bir varlık olarak görür, ruhsal bir varlık olarak kabul etmez. Bu felsefeye göre, mutlak doğru ya da mutlak yanlış bir şey yoktur. Bilgiye ulaşmak için deney ve araştırmaların kullanılması gerekir. Varlık deney ve araştırmalarla kanıtlandığında gerçektir. Değerler ve ahlaki ilkeler ise, görecelidir. Zamana, toplum ve kültürlere göre değişebilir³⁰.

Pragmatist anlayışa göre, eğitimin amacı, akıl ve zekayı kültürlenme, insanın devamlı değişen dış dünyaya uyumunu sağlamaktır. Okul hayata hazırlık değil, hayatın bizzat kendisi olmalıdır. Öğretim, öğrenciye çalışma yollarını, olayları ve tecrübeleri değerlendirmeyi ve pratik bir sonuca götürmeyi

öğretir. Öğretim sırasında neler öğrenileceği, sürekli meydana gelen değişimlere göre belirlenmeli, işlevsel değeri olmayan şeyler öğretilmemelidir. Eğitim gerçek hayattan hareket etmelidir. Öğrenciler gerçek hayata en iyi uyumu yapacak ve en başarılı olacak şekilde yetiştirilmelidir. Katı ve değişmez bilgiler yerine, araştırma, düşünme, bilgi sahibi olma ve pratik uygulama becerileri kazandırılmalıdır. Okuldaki toplumsal yaşam tamamen demokrasi ilkelerine göre kurulmalıdır. Çünkü demokrasi, sosyal alışkanlıkların değişmesini ve grup içi serbest etkileşimi en iyi gösteren yaşam biçimidir³¹. Bu felsefede, öğretmen öğrenmeyi kontrol etmekten çok, rehberlik yapmak durumundadır. Öğretimin temelini öğrencilerin gereksinimlerine dayandırmalı, öğrenci merkezli bir eğitim ortamı yapılandırılmalı. problem çözme yöntemine ağırlık vermelidir. Öğrencilerin bireysel özelliklerine dikkat etmeli ve etkin katılımı sağlamaya çalışmalıdır.

Varoluşçuluk (Existentialism): Varoluşçuluk felsefesi, 19. ve 20 yüzyılın filozofları arasında yerini alan M. Heidegger, G. Marcel, K. Jaspers, J.P. Sarte, A. Camus gibi filozoflar tarafından kurulmuş ve savunulmuştur. Birçok düşünürün göre farklı anlamlar taşıyabilmekle birlikte, genel olarak insanın özgürlüklerine önem veren, özgürlük ve sorumluluk seçimini insana bırakan bir felsefe akımı olarak nitelendirilmektedir.

Varoluşçuluk, her insanı kendine özgü benzersiz bir varlık olarak görmekte, temeli bireyselliğe dayanmakta ve insanın öznelliğine önem vermektedir. Bu felsefenin dayanağını, insanın kendini ve kendi gerçekliğini tanıması oluşturmaktadır. Varoluşçulara göre insan, kendisi ile ilgili tüm kararları kendisi belirleyen, eylemlerinden kendisi sorumlu olan bir varlıktır. İnsan kendi değerlerini, kendisi oluşturmalıdır. Bu akıma göre toplumda insana yol gösterecek herhangi bir ahlaki ilke ve otorite söz konusu değildir³². Yani, bireye herhangi bir ahlaki sistem sunulmamalı, birey seçimini serbest olarak yapabilmelidir.

Varoluşçuluğa göre eğitimin amacı, bireye insan özgürlüğünün her şeyden üstün olduğunu öğretmek, kendi bireyselliğini geliştirme olanağı sağlamaktır. Eğitim daha çok karakter inşasına yönelik bir etkinliktir. Eğitimde esas olan, bireyin kendi gücünü ve durumunu görmesine engel olan karışıklıklardan zihni kurtarmaktır³³. Varoluşçu eğitimde, öğrencinin kendini gerçekleştirmesini sağlamak için farklı programlara yer verilmeli, araç, gereç, konu ve kaynaklar çok çeşitli olmalı ve öğrenciye her an sunulmalıdır. Öğrenme gereksinimleri aynı olan insanların bir araya gelmeleri kolaylaştırılmalıdır. Özel sorunların çözümünde başvurulabilecek çok sayıda uzman yer almamalıdır. Özgürlük; seçme, eylemde bulunma ve yaptıklarından sorumlu olmamalıdır. Öğrenci seçiminin sonuçlarına katlanmalıdır. Dersler ve içerik, öğrenciye seçme ve eylemde bulunma olanağı sağlayacak, sonuçlarına katlanacak,

başkalarını suçlamayacak biçimde düzenlenmeli ve sunulmalıdır. Eğitim sürecinde bireyselliğe önem verilmelidir. Grupla eğitim, her kişinin gelişimini, özgürce seçimini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Öğretmen kendi değerlerini kesinlikle öğrenciye zorla benimsetmeye kalkmamalıdır. Çünkü bilgi kesin değil, olasıdır. Bu nedenle eğitim sürecinde tartışma yöntemine ağırlık verilmelidir. Varoluşçulukta, geçmiş ve gelecek değil, an önemli olduğundan sorunlar günlük bağlamda ele alınmalıdır³⁴. Bireyin, yarın ölecekmiş gibi bugünü yaşamayı, hiç ölmeyecekmiş gibi kendini gerçekleştirmeye çaba göstermesi, varoluşçuların yaşam felsefesini oluşturmaktadır.

Felsefe-Eğitim İlişkisi

Felsefenin ne olduğu, çalışma alanları ve başlıca felsefi akımlara ilişkin yapılan açıklamalarda da görüldüğü gibi, felsefe ile eğitim arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Felsefe ve eğitim arasındaki ilişkinin göstergelerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Felsefe evreni anlamının, eğitimle birlikte temel aracıdır. Bu nedenle, insanın gelişimi, eğitimden ve eğitimin kaynağını ve politikasını oluşturan felsefeden bağımsız olarak düşünülemez.
- Evren ve insan, felsefenin ve eğitimin ortak konularıdır. Evrene ve insana bakış açısı eğitim sisteminin hemen hemen tüm öğelerini yakından etkiler. Eğitim sistemi yapılandırılırken hangi felsefe ya da felsefeler temele alınacağı, sistemin nasıl bir insan tipi yetiştirmeyi hedeflediğinin temel belirleyicileri olmaktadır.
- Bireylere kazandırılacak davranışların yani hedeflerin neler olacağına ilişkin bir karara varabilmek, felsefeyi temele almayı ve bir ölçütler takımı olarak kullanmayı gerekli kılar. Hangi felsefe(ler) temele alınır, eğitim programlarının hedefler, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme unsurlarının, o felsefelerin ileri sürdüğü ölçütlere uygun olmasına çalışılmalıdır. Örneğin pragmatik felsefe temele alınmışsa, eğitim programlarında işlevsel değeri olmayan şeyler öğretilmemeli, okuldaki toplumsal yaşam tamamen demokrasi ilkelerine göre kurulmalıdır. Varoluşçu bir yaklaşım benimsenmişse, eğitim sistemi öğrencilerin eşsiz olan bireyselliklerini geliştirmeye olanak sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Realist veya idealist bir yaklaşım benimsenmişse, eğitim sisteminin temel amacı insan aklını geliştirmek olmalı, entelektüel eğitime önem verilmelidir. Bununla birlikte, bütün ülkelerde politik, toplumsal ve ekonomik sistemler benimsenen bir felsefi sisteme dayanır. Örneğin kapitalist sistem, genellikle idealist ve pragmatist, komünist sistem materyalist felsefe-

yi temel alır. Eğitim felsefesi de politik, toplumsal ve ekonomik sistemlerin felsefesiyle uyumlu olmalıdır. Bu yapılmadığında topluma uyum sağlayacak insan kaynaklarının yetiştirilmesi mümkün görülmemektedir. Bu bağlamda eğitim sisteminin kendi içinde ve dış sistemlerle tutarlılığının sağlanmasında felsefe önemli bir temeli oluşturur.

- Eğitim sisteminin dayandığı felsefe ile sistemin işletilmesinden sorumlu insan kaynaklarının (yönetici, öğretmen vb.) savunduğu felsefelerin de birbirleri ile uyum içerisinde olması sağlanmalıdır. Dolayısıyla özellikle yönetici ve öğretmen yetiştirme sistemleri benimsenen eğitim felsefesine uygunluk göstermelidir.
- Felsefe, eğitim sistemlerinin ve insan davranışlarının gelişimine yol gösterdiği gibi, eğitim sistemleri de yeni felsefi düşünce sistemlerinin gelişimine yol açar. Bu nedenle felsefe ve eğitim arasında tutarlı ve kaçınılmaz bir ilişki söz konusudur.

Felsefe ve eğitim arasındaki yakın ilişkinin daha ayrıntılı incelenmesi ve bu doğrultuda eğitim uygulamalarına yön vermesi gerekliliği eğitim felsefesinin bir disiplin olarak doğmasına neden olmuştur. "Eğitim felsefesi eğitimi bir bütün olarak ele alan ve kültürün vazgeçilmez bir ögesi olarak düşünülen, özenli, eleştireci ve yöntemli çalışmaların tümü" olarak tanımlanmaktadır³⁵. Eğitim hedeflerinin seçiminde, hedeflerin topluma, bireye ve konu alanlarına uygunluk derecesinin belirlenmesinde ve hedeflerin tutarlılığını sağlamada; eğitim bilimleri ve eğitimle ilgili diğer bilimlerin bulgularını bütünleştirerek, eğitim uygulamalarına geniş bir bakış açısı sağlamada; eğitimde geçmiş, bugün ve gelecek arasında anlamlı bir bağ kurmada; eğitim faaliyetlerinin dayandığı kuramsal temelleri inceleme ve eleştirmede; eğitimci ve öğretmenlere eğitimi bütün yönleriyle görmelerinde olanak sağlamada,³⁶ eğitim felsefesi bir ışık kaynağı olmaktadır.

Başlıca Eğitim Felsefeleri

İnsan yetiştirme üzerine düşünme ve bu doğrultuda eğitim uygulamalarına yön verme çabası, bütün toplumlarda çok eski zamanlardan beri önemli bir problem alanını oluşturmuş, eğitimle ilgili çeşitli düşünce sistemlerinin gelişmesine yol açmıştır. Daha önce açıklanmaya çalışılan felsefi akımlar ışığında, eğitimle ilgili bazı felsefi akımlar gelişmiş ve birçok ülkede eğitim uygulamalarına yön vermiştir.

Bu eğitim felsefesi akımlarından bazılarının eğitime temel yaklaşımları alan yazına dayalı olarak kısaca şöyle açıklanabilir^{37,38,39,40}:

Daimicilik (Perennialism): Klasik realizm ve idealizme dayalı olarak gelişen bir eğitim felsefesi akımıdır. Bu görüşü savunanların benimsedikleri temel ilkeler şunlardır;

- Eğitim evrensel nitelikteki belli gerçeklere göre düzenlenmelidir. İnsan doğası, ahlaki ilke ve değerler her yerde aynı olduğu için, eğitim bu değişmez gerçeklere göre insan yetiştirmelidir.
- İnsan doğasının en önemli yanı akıldır. Bu nedenle eğitimde insan aklını geliştirmeye yönelik entelektüel eğitime ağırlık verilmelidir. İnsanın en önemli özelliği düşünme yeteneğine sahip olmasıdır. İnsan kendini akıllıca yönetebilecek şekilde yetiştirilmelidir.
- Eğitim sağlam ve doğru karakterli insan tipi yetiştirme işiyle meşgul olmalıdır.
- Okul gerçek yaşamın bir kopyası değil, gerçek yaşama hazırlık yeridir. Okulun temel işlevi kültürü etkili bir şekilde yeni kuşaklara aktarmaktır.
- Öğrencilere dünyanın hem maddi, hem manevi gerçeklerini tanıttacak bilgiler verilmelidir. Belli zamanlarda önemli olan bilgiler yerine, her zaman geçerli bilgi ve değerlerin kazandırılmasına önem verilmelidir.
- İş ve meslek eğitimi meslek sahiplerine ve iş yerlerine bırakılmalıdır.
- Eğitim programlarında dil, tarih, matematik, doğa bilimleri, sözel sanatlar, felsefe, mantık gibi konulara ağırlık verilmelidir.
- İnsan doğasının en iyi ve en güzel eserleri klasik yapıtlarda örneklenmiştir. Eğitimde klasik eserlerin ve bunlarda ifade edilen değerlerin tanıtılmasına önem verilmelidir.

Esasicilik (Essentialism): Özcü ya da temelci olarak adlandırılan bu görüşün felsefe içinde nasıl değerlendirileceği konusunda değişik yorumlar bulunmaktadır. Esasiciliği bir eğitim felsefesi olarak kabul etmeyenler olduğu gibi, onu daimicilik içinde değerlendirenler de vardır. Fakat bu görüşün herhangi bir geleneksel felsefe ile doğrudan bağlantısını kurmak ve o felsefeye dayandırmak güçtür. Bununla birlikte realist ve idealist felsefelerin izlerini taşımaktadır. Günümüzde geleneksel olarak kabul edilen eğitim uygulamalarının çoğu esasicilik görüşle ilgilidir⁴¹.

Esasiciliğin savunduğu temel görüşler şunlardır:

- İnsan, sosyal ve kültürel bir varlık olup, doğuştan kafası boş, hiçbir bilgiye sahip değildir.

- Eğitimin temel işlevi, insan kültürünün temel öğelerini, özünü korumak ve bunları gelecek nesillere aktarmak ve topluma uyumu sağlamaktır.
- Eğitim sürecinin özünü konu alanının çok iyi özümlemesi oluşturur. Tarihin süzgecinden geçmiş temel bilgiler, çocuğun bireysel tecrübesinden daha önemlidir. Bu nedenle, tarih, matematik, fen ve yabancı diller programların çekirdeğini oluşturmalıdır.
- Öğrenmenin özünde çok sıkı çalışma ve çoğu zaman zorlanma vardır. Bunun için öğrencilere kendilerini disiplin altına alma öğretilmelidir. Öğrencilere başlangıçta bazı şeyleri öğrenmek zor gelebilir. Bu güçlükler disiplin içinde çözümlenebilir.
- Eğitimde girişim öğrenciden çok öğretmendedir. Bunun için öğretmen entelektüel açıdan bir lider olmalıdır.
- Okulda zihinsel disiplin yaklaşımının geleneksel yöntemleri kullanılmalıdır. İlerlemecilerin önem verdikleri problem çözme yeteneği her konuya uygulanamaz. Bu nedenle genel kavramların geliştirilmesi, hayatın bütününe kavratacak bir öğretimin yapılabilmesi için soyut düşünme, alıştırma ve ezberleme yöntemleri kullanılmalıdır.

İlerlemecilik (Progressivism): Pragmatist felsefenin eğitime uygulanması, ilerlemecilik eğitim felsefesinin temelini oluşturur. Pragmatist felsefenin savunduğu temel görüş değişim olduğu için, ilerlemecilik akımı, geleneksel eğitimin katı disipline dayalı, öğretmen merkezli, edilgen insan yetiştirme anlayışına karşı çıkmakta. toplum dışı dünyaya ve değişmez gerçeklere uyumdan çok, değişiklikleri ve günlük yaşamdaki çeşitlilikleri anlamının gerekliliğini savunmaktadır. Bu görüşün ileri sürdüğü bazı temel ilkeler şunlardır;

- Eğitim süreci öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine göre düzenlenmelidir. Eğitimde bireysel özellikler dikkate alınmalı, öğrencinin merkezde olduğu bir öğretme-öğrenme süreci yapılandırılmalıdır. Öğretmen bilgiyi aktarandan çok rehber konumunda olmalıdır.
- Okul yaşama hazırlamaktan çok, yaşamın kendisi olmalıdır. Akla dayalı bir yaşam, tecrübelerin yeniden yorumu ve inşasını gerektirdiği için doğrudan doğruya öğrenmeye bağlıdır. Bu nedenle okulda yaşamda karşılaşılan problemlere yer verilmeli, öğrencilerin eleştireci güçlerini kullanarak yaşadıkları ortamlar sağlanmalıdır.
- Bilgi kullanmak için olup, öğretilecek bilgilerin yararlı olması gerekir.

- Öğrencilerin öğrenmeye aktif olarak katılabilecekleri, işbirliğini, araştırmayı ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi temele alan öğrenme yaşantıları sağlanmalıdır.
- Eğitim ortamı demokratik olmalıdır. Demokrasi, fikirlerin ve insan kişiliklerinin birbirlerini özgürce etkilemesine izin verir. Gelişme için demokratik eğitim ortamı önkoşuldur.

Yeniden kurmacılık (Reconstructionism): Bu akımda ilerlemecilik gibi temeli pragmatizme dayanan bir felsefedir. İlerlemecilik eğitim felsefesinin devamı olarak da görülmekte olup, onun hemen tüm görüşlerine katılmaktadır. Bu akımdaki temel görüşler şöyle sıralanmaktadır:

- Eğitimin amacı toplumu sürekli olarak yeniden düzenlemek ve toplumda gerçek demokrasiyi yerleştirmektir.
- Eğitim sosyal reform hareketlerini gerçekleştirmede en önemli araç olarak görülmektedir. Eğitim bir değişim aracı olduğu kadar bir denge aracıdır. Okul, toplumda yapılması gereken sosyal reformların gereğine toplumu inandırmalı ve onları eğitmelidir.
- Eğitim toplumsal değişme sürecinin merkezi olmalı ve bu süreçte öğretmen aktif bir rol üstlenmelidir.
- Yaşam yalnızca yaşanan an değil, geleceği de içine alır. Yaşam sürekli değiştiğinden insan her an onu yeniden kurmak zorundadır. Toplumun ve dünyanın gelecekte karşılaşacağı sorunlara eğitimde önem verilmelidir.
- Dünyayı paylaşan ülkeler arasında ve içinde ırk, din, cinsiyet gibi ayrımlar yapılmamalı, eğitimin hedefi sevgi, barış, hoşgörü ve mutluluk sağlama gibi güçlü ve tutarlı değerlere dayalı bir dünya uygarlığı kurma olmalıdır.
- İdeal bir toplum, demokratik toplum olduğundan, demokrasiyi kendi içinde ve toplumda gerçekleştirmeye dönük bir eğitim sistemi kurulmalıdır.
- Eğitimin amaç ve araçları davranış bilimlerinin bulgularına dayalı olarak yeniden inşa edilmelidir.

Varoluşçu eğitim: Varoluşçuluk felsefesine dayalı bir eğitim akımıdır. Balıca görüşleri şöyle sıralanabilir:

- Eğitimde önemli olan, bireye insan özgürlüğünün her şeyden üstün olduğunu öğretmek, kendi bireyselliğini geliştirme imkanı sağlamaktır.

- Okul programları öğrencilerin kişiliklerinin gelişmesine yardımcı olmalıdır.
- Her insan eğitimle ilgili kararını kendisi vermelidir.
- Eğitim sürecinde öğrencinin kendini gerçekleştirmesini sağlamak için farklı programlara yer verilmeli, araç, gereç, konu ve kaynaklar çok çeşitli olmalı ve öğrenciye her an sunulmalıdır. Ancak her öğrencinin kendi gerçek ve doğrularını seçmesine fırsat verilmelidir.
- Eğitim insanın kendini gerçek özellikleriyle tanımaya imkan sağlamalıdır.
- Öğretmenin görevi kişinin kendisini tanımaya yardımcı olmaktır. Öğretmen, ne bir bilgi kaynağı, ne taklit edilecek bir model, ne de bir danışmandır.
- Eğitimde sezgiye ve yaratıcılığa önem verilmelidir.
- Eğitimde en uygun yöntem sokratik tartışmadır. Ancak öğretmen tarafsız olmalı, kendi doğrularını ve değerlerini kesinlikle öğrenciye zorla benimsetmeye kalkmamalıdır.

Yukarıda genel özellikleri ile açıklanmaya çalışılan eğitim akımları, ortaya çıktıkları dönemlerden itibaren, yalnızca batıda ya da Amerika'da değil, dünya ülkelerinin çoğunda farklı şekillerde etkiler yapmışlardır. Ülkeler bu akımlardan bazılarını benimsemiş, bazılarını da karşı çıkmışlardır. Bu durum, o ülke insanların yaşamdan bekledikleri, insana, evrene ve geleceğe bakış açıları, kültürel birikimleri ile yakından ilgili olmuştur ve olmaktadır.

Özet

Her insan dünyaya geldiği andan itibaren, kendisini ve çevresinde var olanları anlamaya çalışır. Çevresiyle girdiği etkileşimler sonucunda bilgi edinir ve kendine özgü değerler geliştirir. Edindiği bilgi ve değerler aracılığıyla var olanlar karşısında bir tavır sergiler, çevresini kontrol etmeye ve geleceğe yönelik hedeflerini şekillendirmeye çalışır. Yani her insan inanç ve anlayışları doğrultusunda bir dünya görüşü, geleceğe bakış açısı, yaşam biçimi, kısacası bir yaşam felsefesi oluşturma çabasıdadır. Bireyler gibi, ülkelerin de benimsediği felsefeleri vardır. Ülkeler geleceklerine bu felsefi çerçeveden bakarlar ve amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Ülkelerin eğitimle ilgili politikalarının ve bunların uygulamaya konuluş biçiminin temelinde ise benimsenen eğitim felsefesi yatmaktadır.

Felsefe (philosophy), kelime anlamı itibarıyla, "bilgi ve bilgeliğin sevgisi, arayışı"dır. Felsefe, evrenin yapı ve düzeni, yaşamın anlam ve amacı, bilgi-

nin kaynağı ve güvenilirlik derecesi, iyi, güzel ve doğrunun ne olduğu, başka bir deyişle, bilgi, varlık ve değerlere ilişkin soru ve sorunlarla ilgili bir uğraş alanı olarak açıklanmaktadır. Felsefe ve bilim arasında yakın bir ilişki vardır. Gerçeğe ulaşmaya çalışmak, sağlam bilgiler edinmek bilim ve felsefenin ortak çabasıdır. Her bilimsel gelişmenin ardında, bilimsel gelişmelere yol gösteren bir felsefe bulunmaktadır. Felsefe de bilimsel bulgulardan yararlanarak, yeni görüşler ortaya koymaktadır.

Felsefenin ilgi alanları genel olarak, varlık felsefesi (ontoloji), bilgi felsefesi (epistemoloji) ve değerler felsefesinden (aksiyoloji) oluşmaktadır. *Varlık felsefesi*, var olanı inceleyen, bir çalışma alanıdır. Yaşamın değişen yanları bir tarafa bırakıldığında, değişmeyen öz/gerçeklik nedir? sorusuyla ilgilenir ve var olanı bütünsel bir anlayışla inceler. *Bilgi felsefesi*, bilginin ne olduğu, kaynağını, nasıl bilebildiğimizi, bilginin sınırlılıklarını, bilginin geçerliğini ve güvenilirliğini, doğru, yanlış, mutlak ya da göreceli bilginin ne olduğunu araştırmaktadır. *Değerler felsefesi* ise, temelde etik ve estetikle ilgili iyi, güzel, kötü, çirkin, ahlaki doğru ya da yanlış, saygı, vicdan, özgürlük, erdem, mutluluk vb. değerlerle ilgilenir. Değerlerin kaynağının ne olduğu, doğuştan mı getirildiği, yoksa sonradan mı kazanıldığı, değerlerin zamana ve topluma göre değişip, değişmeyeceği, herkes için geçerli ortak değerlerin olup olmayacağı, varsa bunların kriterlerinin ne olduğu gibi sorulara cevap bulmaya çalışır. Hem felsefenin, hem de eğitimin temelinde varlık, bilgi ve değerlere ilişkin sorunlar yatmaktadır.

Felsefe tarihi incelendiğinde, varlık, bilgi ve değerlere ilişkin bakış açıları birbirlerinden farklılık gösterebilen çeşitli felsefi akımların geliştiği görülmektedir. Bunların en önemlileri, idealizm, realizm, natüralizm, pragmatizm ve varoluşçuluktur. *İdealizm*, gerçekliğin temelini düşünsel, ruhsal tinsel ve ideal gibi kavramlarla kuran bir felsefe olarak tanımlanabilir. Bu felsefe, doğayı ve fiziksel gerçekliği inkar etmemekle birlikte, söz konusu gerçeğin, ikincil bir gerçek olduğunu, ruhsal gerçeğin bir görüntüsünden ibaret olduğunu savunur. *Realizm*, idealizmin tersine, evrendeki her şeyin insan zihninden bağımsız olarak var ve gerçek olduğunu ve nesnelerin bizim onları algılamamız olmaksızın da var olduğunu ileri sürer. Realizmle yakından ilişkili olmakla birlikte ayrı bir felsefi akım olarak gelişen *natüralizm*, fiziksel dünyanın dışında bir gerçekliğin olmadığını savunur. İnsan ve doğa arasındaki uyum ve ilişkilere önem verir. Amerikan kültürünün ve yaşam biçiminin özünü oluşturan bir felsefe olan *pragmatizm*, gerçeğin insan deneyimlerinin bir ürünü olduğunu savunur. Yararcılık olarak da ifade edile pragmatizme göre, insana yararlı olan her şey gerçektir. *Varoluşçuluk* ise, genel olarak insan özgürlüklerine önem veren, özgürlük ve sorumluluk seçimini insana bırakan bir felsefe akımı olarak nitelendirilmektedir.

Bu felsefi akımlar ışığında, eğitim uygulamalarına yön veren, bazı eğitim felsefesi akımları gelişmiştir. Bunlar daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik, yeniden kurmacılık ve varoluşçu eğitim akımlarıdır. *Daimicilik*, klasik realizm ve idealizme dayalı olarak gelişen bir eğitim felsefesi akımıdır. Daimiciliğe göre eğitim, evrensel nitelikteki belli gerçeklere göre düzenlenmelidir, insan aklını geliştirmeye yönelik entelektüel eğitime ağırlık verilmelidir. *Esasicilik*, özcü ya da temelci olarak adlandırılan bir felsefi akımdır. Esasicilikte eğitimin temel işlevi, insan kültürünün temel öğelerini, özünü korumak ve bunları gelecek nesillere aktarmak ve topluma uyumu sağlamaktır. *İlerlemecilik*, pragmatist felsefenin eğitime uygulanmış halidir. Geleneksel eğitimin katı disipline dayalı, öğretmen merkezli, edilgen insan yetiştirme anlayışına karşı çıkmakta, toplum dışı dünyaya ve değişmez gerçeklere uyumdan çok, değişiklikleri ve günlük yaşamdaki çeşitlilikleri anlamının gerekliliğini savunmaktadır. *Yeniden kurmacılık*, ilerlemecilik gibi temeli pragmatizme dayanan bir felsefedir. İlerlemecilik eğitim felsefesinin devamı olarak da görülmektedir. Bu akımda eğitimin amacı, toplumu sürekli olarak yeniden düzenlemek ve toplumda gerçek demokrasiyi yerleştirmektir. Eğitim sosyal reform hareketlerini gerçekleştirmede en önemli araç olarak görülmektedir. *Varoluşçu eğitim* akımı ise, varoluşçuluk felsefesine dayalıdır. Bu akıma göre de, eğitimde önemli olan, bireye insan özgürlüğünün her şeyden üstün olduğunu öğretmek, kendi bireyselliğini geliştirme olanağı sağlamaktır.

Kaynakça

- ¹ Hessong, R.F ve Weeks, T.H. Introduction to Education. New York: Macmillan Publishing Company, 1987, s.144.
- ² Sönmez, V. (a) Eğitim Felsefesi. Ankara: Anı Yayıncılık, 5. Baskı, 1998, s.1.
- ³ Değirmencioğlu, C. "Eğitim Felsefe İlişkisi". Eğitim Bilime Giriş (Ed. Leyla Küçükahmet). Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, 1997, s.26.
- ⁴ Üstüner, M. "Eğitimin Felsefi Temelleri". Eğitim Üzerine (Ed. Erdal Toprakçı). Ankara: Ütopya Yayınları, 1. Basım, 2002. s.92-93.
- ⁵ Öztürk, F. "Eğitimin Felsefi Temelleri". Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Ed. Yüksel Özden). Ankara: PegemA Yayıncılık. 2. Baskı, 2002, s. 117-118.
- ⁶ Küken, G. Ortaçağda Eğitim Felsefesi. İstanbul: Alfa Yayınları, 1. Baskı, 2001, s. 247-581.
- ⁷ Büyükdüvenci, S. Eğitim Felsefesine Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2001, s.2-8.
- ⁸ Ergün, Muammer. a.g.e. s. 51.
- ⁹ Gutek, L. G. Philosophical and Ideological Perspectives on Education. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1988, s.2.
- ¹⁰ Büyükdüvenci, S. a.g.e., s.7-8.
- ¹¹ Batuhan, H. Bilim, Din ve Eğitim Üzerine Düşünceler. İstanbul: Y.K. Yayınları. 1994.
- ¹² Sönmez, V. (a) a.g.e., s.8-9.
- ¹³ Gutek, L. G. a.g.e, s.2.
- ¹⁴ Sönmez, V. (a) a.g.e., s.10-11.
- ¹⁵ Sönmez, V. (b) "Eğitimin Felsefi Temelleri". Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Ed. Veynel Sönmez.). Ankara: AnıYayıncılık. 2000, s. 37.
- ¹⁶ Bilhan, S. Eğitim Felsefesi- Kavram Çözümlemesi. Ankara: 1.Cilt. A.Ü.E.B.F. Yayınları, 1991. Öztürk, F. a.g.e., s.120'den alıntı.
- ¹⁷ Şişman, M. Öğretmenliğe Giriş. Ankara: PegemA Yayıncılık. 2. Baskı, 2000, s. 90.
- ¹⁸ Sönmez, V. (b) a.g.e., s.38.
- ¹⁹ Gutek, L. G. a.g.e, s.13-19.
- ²⁰ Şişman, M. a.g.e, s.91.
- ²¹ Gutek, L. G. a.g.e, s.23-31.
- ²² Gutek, L. G. a.g.e, s.33-34.
- ²³ Gutek, L. G. a.g.e, s.46-50.
- ²⁴ Şişman, M. a.g.e, s.93.
- ²⁵ Kale, N. Nasıl Bir İnsan? Nasıl Bir Öğretim? Ankara: Ütopya Yayınları. 1. Basım, 2003. s. 28-29.
- ²⁶ Hessong, R.F ve Weeks, T.H. a.g.e, s.149-150.
- ²⁷ Ergün, Muammer. a.g.e. s.58.
- ²⁸ Sönmez, V. (a) a.g.e.,s.117-118.
- ²⁹ Varış, F. (ed). Eğitim Bilimine Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.1998, s.79.

-
- ³⁰ Şişman, M. a.g.e, s.94-95
- ³¹ Ergün, Mustafa. "Eğitimin Felsefi Temelleri". Öğretmenlik Mesleğine Giriş. (Ed. M. Çağatay Özdemir). Ankara: Asil Yayıncılık. 1. Baskı, 2003, s.73.
- ³² Şişman, M. a.g.e, s.96.
- ³³ Değirmencioglu, C. a.g.e, s.45.
- ³⁴ Sönmez, V. (a) a.g.e.,s.134-140.
- ³⁵ Oğuzkan, F. Eğitim Terimleri Sözlüğü. Ankara: T.D.K. Yayınları.1974.
- ³⁶ Fidan, F. ve Erden, M. Eğitime Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları, 1998, s.116.
- ³⁷ Hessong, R.F ve Weeks, T.H. a.g.e, s.174-188.
- ³⁸ Fidan, F. ve Erden, M. a.g.e.,s.110-115.
- ³⁹ Şişman, M. a.g.e, s.98-103
- ⁴⁰ Varış, F. (ed). a.g.e, s.75-81
- ⁴¹ Kısakürek, M.A. "Eğitim-Felsefe İlişkileri Üzerine". Eğitim Fakültesi Dersisi. Ankara: Ankara Üniv. Eğitim fakültesi Yayınları. 15:1. 1982, s. 70.